

Asia: VN/13605/2023 ja VN/13604/2023

Kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta ja hyvinvointialueiden rahoituksesta annettujen asetusten muuttaminen (siirtolaskelmien tarkistaminen)

Kysymykset

1. Yleistä ehdotuksesta ja sen tavoitteista.

Pidämme ehdotusta ja sen tavoitteita oikeina. On ehdottoman tärkeää, etteivät takautuvat palkkaharmonisoinnin kustannukset tai niiden kirjaustavat tahi muut kertaluonteiset erät eivät saa johtaa kuntien epätasa-arvoiseen valtionosuuksien tason määrittelyyn jatkossa.

Siirtolaskelman tarkoituksena ja tavoitteena tulee olla se, että kunnista hyvinvointialueille siirtyvät kustannukset vastaavat laskelman perusteella yhden vuoden palveluiden järjestämisestä aiheutuvia kustannuksia ja että siirtoaskelmia varten kunnilta ja hyvinvointialueilta kerättävät tiedot ovat keskenään vertailukelpoiset ja johtavat yhdenmukaiseen tulokseen.

2. Huomioon otettavat erät.

Ovatko kunnan peruspalvelujen valtionosuusasetuksen luonnoksessa mainitut oikaistavat erät (2 momentin kohdat 1-6) perusteltuja ja niiden huomioon ottamisen tapa mielestänne tasapuolinen kuntien välillä?

- 1. takautuvat pelastustoimen varallaolokorvaukset**
- 2. sote- ja pela- kuntayhtymien takautuvat alijäämät ja ylijäämät**
- 3. kunnan kirjaamatta jättämä osuus sote-kuntayhtymän alijäämästä**
- 4. sote- ja pela-kuntayhtymien ylijäämän palautus ja alijäämän kattaminen**
- 5. muiden sote-yhteistoimintaorganisaatioiden ja pelastuslaitosten 2-4 kohdissa tarkoitettu ylijäämän palautus tai alijäämän kattaminen**
- 6. palveluluokille kirjatut sote- ja pela -toimitilojen ja kiinteistöjen luovutusvoitot ja -tappiot sekä osakkeiden ja osuuksien luovutusvoitot ja -tappiot**

Kyseiset oikaistavat erät ovat perusteltuja, mutta vaikuttaa vahvasti siltä, etteivät ne yksistään vastaa kuntien rahoituksen oikeudenmukaisuuden turvaamiseen. Nyt tehdyn rahoitusuudistuksen lähtökohtana oli vain kahden vuoden ajanjakson tarkastelu määrittelemään yhden keskimääräisen vuoden sote-menoja ja muita menoja sekä verotuloja oli jo lähtökohtaisesti liian lyhyt ja ns. kiikkulautamalli johti epäterveeseen osaoptimointiin kuntien ja hyvinvointialueiden välillä.

Kaikki mainitut erät on perusteltua huomioida ja oikaista niin, että vuosien 2021 ja 2022 tilinpäätösluvut ilmentävät mahdollisimman tarkasti kyseisille vuosille kohdistuvia sote- ja pelakustannuksia.

Kuntien ja hyvinvointialueiden yhdenvertainen kohtelu varmistuu vain, jos valtionvarainministeriö käy kaikkien kuntien tilinpäätökset niiden liitetietoineen ja niiden perusteella laaditut siirtolaskelmat läpi vuosien 2021 ja 2022 vääristävien erien osalta.

3. Onko mahdollisesti jokin muu merkittävästi laskelmia vääristävä erä?

Eryteisesti palkkaharmonisoinnin aiheuttamaan epätasa-arvoon kuntien ja kuntayhtymien välillä tulee kiinnittää huomiota, sillä ne kunnat ja erityisesti kuntayhtymät jotka ovat etupainotteisesti tehneet harmonisoinnin hyvinvointialueuudistuksen valmisteluvaiheessa, joutuvat rahoituksellisesti heikompaan asemaan niihin kuntiin/kuntayhtymiin verrattuna, jotka ovat jättäneet harmonisoinnin kokonaan hyvinvointialueiden vastuulle. Hyvinvointialueuudistuksesta aiheutuneet palkkaharmonisointikulut tulisi kohdistaa hyvinvointialueille. Nyt rahoitusvastuu on jäämässä osalla alueista kunnille (kuntayhtymille), mikä on ristiriidassa tasapuolisuustavoitteen kanssa.

Palkkaharmonisaatiokustannuksia on kirjattu kuntien tilinpäätöksiin eri tavoin ja eri tavoin kirjatut kustannukset (mm. vain tilinpäätöksien liitetiedoissa ilmoitetut) on selvitettävä ja saatettava keskenään vertailukelpoisiksi.

Myös kiinteistökustannusten osalta tulee tehdä syvälle menevää tarkastelua, koska on epäselvää, siirtyykö kuntien sote-toimitilojen kustannuksia saman verran ja yhtäläisin kriteerein kuin vuokratilakustannus, joka hyvinvointialueelle aiheutuu, kun se vuokraa samat tilat kunnalta omaan käyttöönsä. Jos siirtyvä kustannus ei vastaa uutta kustannusta, siirtyvä kustannus ja siirtyvä rahoitus eivät ole tasapainossa.

Samoin mikä tahansa muukin tapahtuma, joka ei ole normaalia yksittäisen vuoden toimintaa tai joka on aiheutunut sote-uudistukseen valmistautumisesta. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tietotekniikka-, muutto- tai tarvikehankintakustannukset tai poikkeukselliset, vain yhtä vuotta koskevat tuloerät esim. yhteisöveron tuotossa.

Niin ikään luovutusvoittojen ja -tappioiden aiheuttamat vaikutukset vuosien 2021 ja 2022 tuloksiin on eliminoitava pois.

4. Vaikutuksen merkittävyyden arviointi.

Kuntakohtainen tieto oikaistaisiin ainoastaan silloin, jos kyseinen tieto vääristää merkittävästi yksittäisen kunnan tai hyvinvointialueen rahoitusta. Merkittävänä pidettäisiin vaikutusta, joka olisi vähintään noin 30 euroa asukasta kohden laskettuna. Onko oikaisun kynnyks mielestänne oikea?

Mielestämme yksi absoluuttinen raja-arvo ei huomioi riittävästi kunnan talouden profiilia, joten siitä tulisi luopua. Asetuksen muutosesityksessä on ehdotettu, että kuntakohtainen tieto oikaistaisiin ainoastaan silloin, jos kyseinen tieto vääristää merkittävästi yksittäisen kunnan tai hyvinvointialueen rahoitusta. Merkittävänä pidettäisiin vaikutusta, joka olisi vähintään noin 30 euroa asukasta kohden laskettuna.

Esitämme, ettei merkittävyystarkastelua tule tehdä tai vetää esim. 30 e/asukas rajaa tarkastelun perusteeksi. Oikaistavat erät tulee ottaa huomioon täysimääräisinä kuntien ja alueiden oikeudenmukaisen kohtelun ja siten koko asetusmuutoksen tavoitteen täyttymiseksi.

5. Menettely. Näkemyksenne ehdotetun oikaisumenettelyn toimivuudesta (kysely kunnille ja kuntayhtymille=hyvinvointialueille, muut saatavissa olevat selvitykset ja tiedot, siirtolaskelmaluonnos ja sen kommentointimahdollisuus)?

Kuntien ja hyvinvointialueiden selvitystä pyydettäisiin kyselyllä kesäkuun 2023 aikana.

Lopputuloksella voi olla kuntien kannalta merkittävä vaikutus toteutuneisiin sote-kuluihin vuosilta 2021 ja 2022, mutta lopputulos ei välttämättä ole vielä kesäkuussa selvillä. Liian kireä aikataulu voi aiheuttaa sitä, ettei pyydettyjä tietoja ehditä toimittamaan ajoissa, vaikka oikaistavat erät olisivat merkittäviä.

On tärkeää, että kunnille annettaisiin mahdollisuus täydentää tai korjata antamia tietoja esimerkiksi syyskuun loppuun mennessä.

Kuntien ja kuntayhtymien (hyvinvointialueiden) antamat tiedot tulee saattaa kaikille julkisiksi riittävällä tarkkuudella.

6. Muita huomioita.

Kahteen tilikauteen (2021 ja 2022) perustuva otanta on liian kapea ja on aiheuttanut kunnissa/kuntayhtymissä epätervettä kustannusten optimointia näille tilikausille. Vuodet 2021 ja 2022 ovat myös olleet koronapandemiasta johtuen poikkeusvuosia, eivätkä välttämättä anna oikeaa ja riittävää kuvaa kunnan todellisesta sote-kustannustasosta pidemmällä aikavälillä. Siirtyvän rahoituksen tarkastelu olisi nähdäksemme pitänyt toteuttaa pidemmällä, esimerkiksi viiden tilikauden mittaisella ajallisella otannalla.

Toinen aivan keskeinen huomio liittyy maakuntien väliseen vertailuun. Maakunnat sekä niiden kunnat, joissa oli jo toteutettu sosiaali- ja terveyspalveluiden integrointi kuntayhtymässä, kuten Pohjois-Karjala, eivät saa jäädä kuntayhtymien alijäämien, palkkaharmonisaatiokustannusten, yms. kustannusten takia eriarvoiseen asemaan muiden maakuntien ja niissä sijaitsevien kuntien kanssa.

Valtionosuusjärjestelmän tavoitteena on kuntien vastuulla olevien julkisten palvelujen saatavuuden varmistaminen tasaisesti koko maassa siten, että kansalaiset voivat saada tietyn tasoiset peruspalvelut asuinpaikastaan riippumatta kohtuullisella verorasituksella. Tässä muodossaan valtionosuusjärjestelmän perustavoitteen toteutumiseen sisältyy merkittäviä riskejä, jolloin se voi asettaa maamme eri kuntia ja hyvinvointialueita eriarvoiseen asemaan toisiinsa nähden.

Nyt tehtävällä muutoksella on yksittäiseen kuntaan suurempi euromääräinen vaikutus kuin millään muulla yksittäisellä laki- tai asetusmuutoksella, joka on tehty sote-uudistuksen lakien hyväksymisen 6/2021 jälkeen. Asetusmuutos tehdään keskellä hallitusten vaihdostilannetta, valtiovarainministeriön asetuksenantovaltuutuksella.

Tarkistuslaskelmista tulee säätää yksiselitteisesti, koska vaikutus kuntien talouteen on valtionosuuden kautta pysyvä. Päätös huomioon ottamisesta ei voi perustua VM:n harkintavaltaan. Kuntien tasapuolisuus ja sote-siirtolaskelman oikeudenmukaisuus toteutuu vain, jos poikkeukselliset vaikutukset puhdistetaan laskelmasta kaikkien kuntien ja kaikkien poikkeuksellisten erien osalta.

Rautiainen Esko
c/o Rääkkylän kunta - Kunnanhallitus